

ชั้นเรื่องแก้วหลังพระประธานวัดราชบูรณะวิวาส
ปริศนาสมเด็จครุนาภัยแห่งกรุงสยาม

โดย ชูเกียรติ อนันต์เวกยานนนท์ อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ

ภารกิจวัดราชอาชีวสราชวิหารนั้น เป็นรัฐโบราณ สันนิษฐานกันว่าสร้างในสมัยธุรังสี หรือสมัยสุโขทัย แปลงเป็นอนุสรณ์ศรีอยุธยาเป็นราชธานี หลักยานธุรังสีในประวัติแกนต์ชาบุกอกถ่ำขอองคนรุ่นก่อนๆ หรือบันทึกประวัติเชื่อถือทางวัด วัดราชอาชีวสราชนี้เดิมเรียกวัดสมอราย ควบคู่กับวัดสมอแครง หรือปัจจุบันคือวัดเทราทกุษะ ซึ่งเป็นความหมายเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระปูลจดลงเกล้าฯ เว้ออยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระราหวารณาณีไว้ว่า คำว่า “สมอราย” นี้ ได้มีเส代理人มาบ้านว่า มีต้นสมอเรียงรายที่หน้าวัดเป็นลักษณะ แต่กรองพบเมื่อถูกไฟเผา แล้วจึงรู้ว่าต้นสมอเป็นลูกชิ้นเนื้อลาภหลัง และได้ทรงพระราหวารณาณีไว้อีกว่า คำว่า “สมอ” นี้เป็นนามจากภาษาเขมรว่า “กນอ” ที่แปลว่าหิน กนอราษฎร์ แปลว่า หินเรืองราษฎร์ และกับคนแครง ที่แปลว่าหินแม่ หรือหินแกร์ด เช่นเดียวกับคำว่า สมอเรือ ซึ่งหมายถึงหินที่ก่อไว้ให้เรือจอดอยู่ ต่อมาก็ไปได้ทำลักษณะ ที่ยังคงเรียก สมอเรือ หรืออีกนัย วันนี้เป็นที่มาของเครื่องราชสันติบาลที่สำคัญที่สุดของราชวงศ์ไทย

ขันที่จริงแล้ววัดราชากิจวิสาหัสน์มีสิ่งนำဆานใจอึมากในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นที่ประทับระหว่างทรงผนวชของ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านำถัย รัชกาลที่๒ หรือด้วย กรมพระราชวังบวรมาเสนาณูรักษ์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ผู้เป็นพระราชนิรสของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านำถัยที่พระราชทานนามใหม่ว่า “วัดราชากิจวิสาหาราชี” มีความหมายว่า “วัดอันเป็นที่ประทับของพระราชา” ส่วนพระองค์เองเมื่อครั้งทรงพระผนวช ก็ได้เสด็จฯ ประทับอยู่ที่วัดนี้ และวัดราชากิจวิสาหัสน์ก็ถือว่าได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ พัฒนาโดยพระบรมราชูปถัมภ์ จากพระมหากรุณาธิรัชติย์ ไทยในราชจักรวิรชีว์สำเภาโดยตลอด อีกทั้งอาคารต่างๆ ที่เป็นสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ที่ออกแบบโดยสมเด็จฯ กรมพระยานริศราชนัด蒂วงศ์ โดยเฉพาะพระอุโบสถที่ทรงประยุกต์ โดยการเอาลักษณะศิลปะที่ดีงามตามอย่างในราชนิดตัวลงให้มีความงามและคงทนให้แก่ศาสนิกชน ซึ่งถึงแม้ว่าจะไม่ใหญ่โตเท่าของในราชนั้น แต่ก็เกิดความสง่าจากสถาปัตยกรรมไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว บันไดลงมาจัดวางที่ประตุมุขด้านหน้าและที่ชายคาปีกนกด้านข้างพระอุโบสถ อีกทั้งสะพานนาค ซึ่งดูแล้วจะเป็นสถาปัตยกรรมอกรสชาติไทยและไทยผสมกัน เน้นการใช้สีสันทำให้เกิดความสวยงาม ที่ไม่เหมือนซึ่งกันไป คงจะมีความตัว

ก้าวกระโดดไปสู่

การร่างพระอิฐ

ໂຄງ ສະແດ້ຈາກນິພະຍານວິທະຍາ

ภายในพระอุบลส
ประกอบไปด้วยงานศิลปะ^๑
อันดงามประณีตมากกับกัน
ความร่วมสมัย ไม่ยึดติดใน
ลักษณะอันเป็นโบราณมาก
นัก เชิญได้ว่าไม่ต้องยกหัวที่ว่า

ได้ถูกสร้างมาแล้วเป็นเวลาข้อยกเว่ปี ยังทศนาปีง่ประทับใจ ลึกลึกที่ได้สัมผัสสิ่ง
แรกเมื่อเข้าไปภายในพระอุโบสถก็คือ ความอัลังการของจิตกรรมและ
ประติมากรรมต่างๆภายในพระอุโบสถ โดยพระอุโบสถถูกแบ่งเป็น ๓ ห้อง
ไม่เหมือนความวัดทั่วไป ห้องหน้าเป็นห้องระเบียง ห้องกลางเป็นห้องพิธี
ประดิษฐานพระสมบูรณ์เป็นพระประธานส่วนห้องที่สามที่อยู่หลังสุด
เป็นที่ประดิษฐ์พระประธานองค์เดิมของวัดนามว่า “พระสมบูรณ์อันในภาค”
จะเรียกดีกว่าพระอุโบสถหลังนี้มีพระประธานสององค์ก็ว่าได้ เนื่องที่มี
พระประธานสององค์และแบ่งเป็นสามห้องนั้นเป็นเหตุมาจากพระราชดำริของ
พระพุทธเจ้านลูพรชากาลที่ ๕ ของเรานั่นเอง ว่าจะทรงประดิษฐานพระสมบูรณ์
พระนี้ อันเป็นที่สักการะของพระบรมชนกาธิราช ประจำจำพระอุโบสถหลังนี้
แต่เป็นไปไม่ได้ เนื่องจากพระสมบูรณ์พระนี้มีได้ประดิษฐานอยู่ที่พระอุโบสถ
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นการสมควรแล้วจึงทรงให้จัดลงองค์ใหม่ขึ้น
แทน แต่ก็มีปัญหาว่า พระประธานองค์เดิม จะย้ายไปที่ไหน และได้ทรง
พระราชดำริว่าถ้าย้ายไปก็จะเสื่อมลงได้เจ้าของเดิม จึงทรงให้กันห้อง
พระอุโบสถออกเป็นห้องๆ เพื่อจะได้ประดิษฐานพระพุทธอูฐป่าไม้ระหว่างกัน นับว่า
เป็นพระราชดำริอันสุขุมคัมภีรภาพของพระองค์ท่านอย่างยิ่ง

ภาษาไทยในพระอุโบสถ

พระสัมฤทธิพราณ

พระสัมพุทธวัฒนไก

พระสัมพุทธประณ
และชั้นเรือนแก้ว

ได้ฐานชุกขรีแห่งพระลัมพุทธธรรมนี้นั่นล้วนเกล้ารัชกาลที่ ๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานพระราชนรรภารสมเด็จพระนางเจ้าพระครีพัชรินทรฯ บรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๕ ไว้ นอกจากนั้น ในรัชกาลปัจจุบันยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บรรจุพระบรมราชสิริวงค์ สมเด็จพระครีสวารินทรฯ บรมราชเทวี พระพันวัสดาอัญญาเจ้าและพระเกศาของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๘ ไว้อยู่ภายใต้ฐาน
ฐานชุกขรีลัมพุทธธรรมในกาสตัว

วัตราชากิจวัสดุหาร

พระราชลัญจกรรัชกาลที่ ๑

พระราชลัญจกรรัชกาลที่ ๒

พระราชลัญจกรรัชกาลที่ ๓

พระราชลัญจกรรัชกาลที่ ๔

พระราชลัญจกรรัชกาลที่ ๕

จะออกล้ำถึงห้องกลางของพระอุโบสถเป็นการพิเศษสักหน่อยว่า ในห้องกลางหรือห้องพิธีนั้นทุกวันนี้ทางคณะสงฆ์ของทางวัดยังใช้ปฏิบัติคิจของสงฆ์อยู่มาโดยตลอด รอบด้านของผนังเป็นจิตกรรมฝาผนังเกี่ยวกับ เทสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เป็นภาพปูนเปียกหรือเฟรสโก้ (ภาพที่เย็นตอน ปูนยังแห้งไม่สนิท) ออกแบบร่างโดยสมเด็จฯ กรมพระยานริศรา牟ตติวงศ์ และเขียนโดยนายช่างชาวอิตาเลียนชั้นศาสตราจารย์ชื่อ “ริโคลี” เป็นงานศิลปะไทยที่ได้รับการประยุกต์โดยใส่ลักษณะทางภาษาภาพแบบฝรั่งเข้าไป ทำให้มีกลิ่มล้ำเนื้อดูลึกแต่ก็ไม่ขาดลีลาแบบไทย เป็นอักษรชาตินั่นในงานศิลปะไทยในสมัยนั้น นานประตุหน้าต่างทุกบานเป็นลายกดด้าน ทรงร้าวบินท์ ด้านในเป็นภาพเทวทูปหุ่ง ส่วนกลางของโถงเมื่อเข้าไปสิ่งที่อยู่ตรงหน้าคือ พระสัมพุทธหรรษนิปัสสัติธรรม เป็นพระประธานในห้องกลาง ด้านหลังส่วนบนเป็นภาพเชียนพระสโตก รูปพระพุทธเจ้าอยู่เหนือเมฆกำลังตอบปัญหา พระสารีบุตรและพระอินทร์ฝ่ายล่างเป็นภาพพระประปะญญาติมหาເ悱اء ແລະแสดงถึงการตกของ “ฝนใบขี้พร่อง” หรือฝนเลือดในตำนานเวสสันดรชาดก จากนั้นที่สระดุดดาวป่ายามากๆ ก็คือหุ่นเรือนแก้ว ด้านบน หลังพระสัมพุทธหรรษนิปัสสัติธรรมนั่นเอง คือเหมือนจะเป็นชั้นคล้ายกับในโบสถ์คริสต์ แต่ประดิษฐกรรมที่เห็นนั้นเป็นของไทยอย่างปฏิเสธไม่ได้ ซึ่งนี่ก็เป็นพระปริชาสามารถของสมเด็จฯ กรมพระยานริศรา牟ตติวงศ์ ผู้ทรงออกแบบเช่นกัน ที่เห็นไปก่อนนั้นหุ่นเรือนแก้วนี้ ไม่ใช่รูปเรือนแก้วธรรมดា แต่เรียกได้ว่าແ汾ด้วยบริโภคน้อยไรบ้างอย่างที่น่าสนใจที่เดียว

ลวดลายปูนปั้นปิดทองที่เห็นอยู่ตรงหน้านั้น เกี่ยวพันกับคตินิยมความเชื่อที่สืบทอดกันมาในสมัยโบราณ คือเรื่องที่พระมหาชัตติริย์ไทยนั้นพระองค์ทรงเปรียบเสมือนสมมติเทพ ได้รับคติพราหมณ์มาจากขอม เรียกว่า เทวราช หรือ ขุนเรือนพ้าและกษัตริย์ธรรมนั้น

สมมติเทพ ซึ่งหมายถึงพระมหาชัตติริย์ผู้ทรงเป็นเทพของวัฒนาเพื่อปกคลุมมวลมนุษย์ โดยสมเด็จฯ กรมพระยานริศรา牟ตติวงศ์ทรงเป็นผู้ออกแบบอีกนั้นเอง เป็นรูปพระราชนลัญจกร ซึ่งเป็นเครื่องหมายในพระองค์ของพระมหาชัตติริย์ในพระบรมราชวังค์คั้นริถีง ๕ พระองค์ ด้านบนสุดเป็นพระราชนลัญจกรของรัชกาลที่ ๑ เป็นรูปอุณาโลม ซึ่งคำว่าอุณาโลมก็คือรากน้ำที่มีรากคลุม คล้ายลักษณะความหมายของพระนามดิมว่า “ทองด้วง” อยุ่ลงกลางกลีบบัวกุณเเน่หัวข้างสามเสียง ซึ่งเป็นพานหนาของพระอินทร์ ถ้าดูจากตราสัญลักษณ์ของจังหวัดกาฬสินธุ์ คือรูปพระอินทร์ทรงข้างเอววัน ก็พอจะอนุมานได้ว่าพระองค์ทรงเป็นพระผู้สร้าง “กรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์” นั่นเอง ส่วนต่อไปลงมาทางข้างมือของเขาก็เป็นรูป “ครุฑยุคนา” ซึ่งเป็นพระราชนลัญจกรของรัชกาลที่ ๒ อันนี้ก็มาจากพระนามดิมของพระองค์ว่า “ฉิม” ซึ่งตามความหมายของวรรณคดีไทย คือ พญาครุฑ ปกติอยู่ที่วิมาน “ฉิมพลี” ต่อไปทางขวาเมื่อเราเป็นรูป “ปราสาท” ซึ่งเป็นพระราชนลัญจกรของรัชกาลที่ ๓ อันนี้ก็มาจากพระนามดิมของพระองค์ว่า “หับ” ซึ่งหมายถึง “หือย หรือปราสาท” ก็ได้ เมื่อลงต่อลงมาด้านล่างข้างมือเราจะเป็นรูป “เทวราชอิทธิพล” และข้างมือขวาจะเป็นรูป “พระพิมเนคุรีอุลมงกฎ” หรือพระเกี้ยวยา

พระมหาพิชัยมงกฎและพระเกี้ยวนั้น หลายท่านรู้อยู่แล้วว่าคือ พระราชนลัญจกรของรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ ตามลำดับ พระมหาพิชัย

มงกฎนั้นมาจากพระบรมนามาภิไธยของรัชกาลที่ ๔ คือ “เจ้าฟ้ามงกฎ” ส่วนพระบรมนามาภิไธยของรัชกาลที่ ๕ คือ “อุพัลจกรณ์” ซึ่งแปลความหมายว่า ศิริภารณ์ชนิดหนึ่งอย่างมงกฎ ก็คือพระบรมมงกฎ หรือพระเกี้ยวนั้นเอง เป็นการเจริญรอยจำลองสมเด็จพระบรมชนกาธิราชของพระองค์ แต่เท่าที่ได้พระราชลัญจกรของห้องสองพระองค์นี้คือ สมเด็จฯ กรมพระยานริศรา牟ตติวงศ์ท่านต้องการจะสื่อความหมายอะไร จากการสอบถามผู้รู้และหาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ จึงพอจะอนุมานได้ว่า จากรูป “พระพิมเนคุรีอุลมงกฎ” นั้นน่าจะมาจากการเดินทางของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงได้รับการสถาปนาให้ขึ้นทรงกรมเป็น “สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าอุพัลจกรณ์ กรมหมื่นพิมเนคุรศรุตสังกัศ” ก่อนที่พระองค์จะได้รับการเฉลิมพระนามาภิไธยเป็น “สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าอุพัลจกรณ์ กรมขุนพินิจประศาลาสถาน” และในส่วนของ “เทวราชอิทธิพล” นั้น เมื่อพิจารณาให้ดี จะพบว่า เทวราชองค์นั้น มีพญานาคพันอุ่นที่พระศศ (ศศ) และมีพระจันทร์เตี้ยวยุ่งที่มีวย珀 ซึ่งจะเป็นองค์ใหญ่ในไม้ได้อกจากพระอิศวร์ หรือพระศิริวัณแห่ง ความหมายที่สมเด็จฯ กรมพระยานริศรา牟ตติวงศ์ท่านต้องการจะสื่อถึงนั้น จากการศึกษาแบ่งเป็น สองนัยคือนัยหนึ่ง ต้องการจะสื่อความหมายว่า พระศิริวัณตามตำแหน่งเทวากำเนิดของพระมหาณ์ พระศิริวัณเป็นพระบิดาของพระพิมเนคุรี ซึ่งก็เปรียบเสมือนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ซึ่งเป็นพระราชนิ�ุของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ นั่นเอง อีกนัยหนึ่งน่าจะมาจากพระนามดิมของรัชกาลที่ ๕ ตามพระสุพรรณบังษ์ว่า “สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามงกฎ สมมติเทวราช พระศรีราชาติรัช ขัตติยราชกุมาร”

พระบรมนุปรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕
พระบรมนุปรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖

ภายในห้องมีสิ่งน่าสนใจต่างๆ ที่เป็นถาวร瓦ตุ ไม่ว่าจะเป็นพระเจดีย์ พระวิหาร ศาลาการเปรียญ หอไตร และอื่นๆ อีกมากmany นี่คือความคงทนทางศิลปะ จิตกรรม ประดิษฐกรรม สถาปัตยกรรม ที่แบ่งไว้ด้วย คติความเชื่อทางศาสนา จารีตประเพณี วัฒนธรรม ความผูกพันของพระราชนิพัทธ์ ที่ทรงมีต่อกัน เป็นงานศิลปะอันเกิดจากพระบูชาสามารถของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ เชื้อเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรา牟ตติวงศ์ ผู้ทรงออกแบบรัชกาลที่ ๕ คือเป็นที่ประจักษ์ต่อคนรุ่นหลังจนทุกวันนี้ หั้งหนอนี้เป็นเพียงส่วนเดียวที่เป็นผลงานของพระองค์ท่าน จากที่มีอยู่มากภายในห้องด้านทุกๆ แห่ง ที่ไม่อาจกล่าวได้หมดในที่นี่ เพราะฉะนั้น สมแล้วกับที่พระองค์ทรงได้รับการถวายพระนามว่า “สมเด็จครุณายังสั่งให้กลุ่มแห่งกรุงสยาม” โดยมีต้องสงสัย

สมเด็จฯ กรมพระยานริศรา牟ตติวงศ์

เอกสารอ้างอิง:
มาศัยมนต์ : พระบรมนุปรัชกาลที่ ๕ กองบรรณาธิการวิชาการ
พระราชนล., (๒๕๕๗). บันทึกวิภาวดีราชวิหาร กรุงเทพฯ. เนื้อตื้,
อย่างนักเรียนพากษาเรียนรู้. (๒๕๕๗). ศิลปกรรมวิหารราชวิหาร. กรุงเทพฯ. ศิริบูรณ์กานันท์
<http://www.wattha.org/>, <http://th.wikipedia.org/>

ทุกวันนี้ก็ยังสามารถเข้าชมความงามริมแม่น้ำเจ้าพระยาได้ที่วัดราชอาชีวาราชวิหาร ตั้งอยู่ที่ถนนสามเสน ๙ ใกล้ๆ กับหนองบุ่งแห่งชาติและท่าวาสุกรี